

τῶν φίλων, καὶ ὄχι νὰ τῶν διαρρήξωμεν, ἢ νὰ τῶν κόψωμεν (1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Καθήκοντα πρὸς τὰς εὐεργέτας.

Οπότεν τις μᾶς κάμνη κἀνθά καλὸν, καὶ τὸ γνωεῖζωμεν ὡς ποιῶτον, δεῖν ἠμπορεῖμεν βέβαια νὰ μὴ αἰδανθῶμεν, ὅτι γινάται ἐν ἡμῖν μία ἀγάπη πρὸς ἐκεῖνον, ὅς τις εἶναι αἷτιος τέτε τῶ καλῶ· καὶ αὐτὴ ἡ ἀγάπη καθ' ἑαυτῶν μᾶς διαδέτει εἰς τρόπον ὅπῃ λαμβάνομεν μίαν ἐπιθυμίαν τὸσον ζωηρὰ καὶ εἰλικρινῆ νὰ ἀμείψωμεν τὸν εὐεργετήσαντα, ὥστε δεῖν εἶναι ἄνθρωπος τὸσον σκληροκάρδιος καὶ θηριώδης, ὅς τις, ἀφ' ἧ τῶ παρρησιαθῆ ἢ δίκαια νὰ ἀνταμείψῃ τὸν εὐεργετήσαντα, νὰ μὴ τὴν ἀδράξῃ μὴ πάσης χαφᾶς.

Τὸ πρὸς τὰς εὐεργέτας λοιπὸν καθῆκον εἰς τῶτο προσηκῶς ἀνάγεται, εἰς τὸ νὰ ἔχωμεν πάντοτε ζωηρὰ τὴν μνήμην τῆς εὐποιίας· καὶ ἀφ' ἧ παρρησιαθῆ ἢ φείσασις τῶ νὰ τὴν ἀνταμείψωμεν, νὰ ἐμβαινῶμεν ἔπος εἰπεῖν εἰς ἐκεῖνῶ τὴν ἰδίαν χάθεσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν εἴμεθα, ὅπότεν ἐλάβομεν τὴν εὐεργεσίαν. Τέτε τεθόντες, χωρὶς ἄλλῶ ἐντολῆν, ἡ γνώμη καθ' ἑαυτὴν ἠμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ὅσον καὶ ὅπως εἶδει.

Συμβαίνει ὅμως ὡς τὰ πολλὰ ὅλον τῶναντίον· καὶ εἶ-

(1) Amicitias, quæ minus delectent, et minus probentur, magis decere censent Sapientes sensim dissuere, quam repente præcidere (Περὶ Καθηκόντων Βιβλ. Α'. Κεφ. 40.). Ἀγαθῶς καὶ ὅλον τὸ περὶ Φιλίας Βιβλίον τῶ αὐτῶ Συγγραφέως. Ὁμοίως καὶ Πλατάρχῃ τὸ περὶ Πολυφιλίας.

εἶχεν ἄρα δίκαιον ὁ Ἀριστοτέλης, ὅς τις ἐρωτηθεὶς „τέ
 „ γράσκει τάχιον; ἢ χείρις, εἶπεν.

Δεν εἶναι ὅμως πάντοτε μόνη ἡ λήθη τῆς χεί-
 ρος, ὅπῃ κάμνει τὸν ἀνθρώπον ἀγνώμονα, ἀλλὰ πολ-
 λάκις τὸναντίον εἶναι εἷς πάθος, τὸ ὅποιον ὑπερ-
 βάλλει τὴν κλίσιν τῆς εὐγνωμοσύνης· τὸτο δὲ εἶναι
 μὲν ἐνίοτε ὁ θυμός, ὅταν δηλαδὴ μὲν τὴν εὐποιίαν
 λάβωμεν κἀμμίαν ὑβριν ᾧδὲ τὴν δὲ ἐργέτα, ὡς ὅπῃ
 τὸ πλεῖστον ὅμως εἶναι ἡ ὑπερηφανία.

Διὰ τί ἡ μνήμη τῆς δὲ ἐργασίας εἶναι ἐν ταύτῃ κἠ
 μνήμη τῆς χείρας· κἠ ταύτῃ τὴν μνήμην τὴν βδελύτ-
 τονται αἱ ὑπερήφανοι ψυχαί, ἐπειδὴ ταῖς ἀνανεώνει
 τὴν παρελθῆσαν μειονεξίαν καὶ εὐδειαν. Ἡ τοιαύτη
 μνήμη εἶναι βαρεῖα προηγυμῶως εἰς ἐκείνας, οἱ ὅ-
 ποιοι ἦτον ἄλλοτε ταπεινῆς καταστάσεως, κἠ μὲν ταῦ-
 τα ὑψώθησαν· αὐτοὶ ἐνξέπονται τότε διὰ τὰς δὲ ἐρ-
 γασίας, ὅπῃ ἔλαβον ποτὲ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐνξέ-
 πονται διὰ τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν δέρισκον-
 το, κἠ ἡ ἀγνωμοσύνη τῆς ἐνίοτε χωρεῖ ἕως καὶ εἰς τὸ
 νὰ βδελύττωνται καὶ αὐτὴν τὴν θεῶν τῶν παλαιῶν
 δὲ ἐργετῶν τῆς.

Ἀλλὰ κἠ μὲ ὅλον ὅπῃ παρ' ἡμῖν δεν εἶναι κανέ-
 νας θετικὸς νόμος κατὰ τῶν ἀχαιείων, καθὼς ἦτον
 ποτὲ ᾧδὲ τοῖς Πέρσαις, ὡς λέγει ὁ Ξενοφῶν (Κυρ.
 Παιδ. Βιβλ. Α').· δεν μὲν ὅμως μήτε αὐτοὶ ἀτι-
 μώρητοι. Ἡ φρίκη κἠ ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως, ὅ-
 πῃ συξοφύει πάντοτε τὴν ἀχαιείαν, ἡ φρίκη καὶ
 τὸ μῖσος, ὅπῃ ἐμπνέει εἰς τὰς ἄλλας, ἡ κοινὴ κατα-
 φρήσεις, ἡ κοινὴ μυσάχθεια, εἶναι τιμωραὶ τῆς ἀ-
 χαιείας ἀναπόδραστοι.

Οὔτε ἀπολύει τὴν χείρα τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ δι-
 καιολόγημα μιᾶς ὑβρέως εἰασδήποτε, ὅπῃ ἐλάβομεν
 μὲν ταῦτα ᾧδὲ τὴν δὲ ἐργέτα, πρόφασις συλήθης τῶν
 ἀχαιείων, διὰ νὰ ἀποθέταν τὸ βάρος τῆς ὑποχρέω-
 σεως. Διὰ τί αὖ δεν εἶναι συχωρημῶνον νὰ μνησι-
 κακῶμεν πρὸς εἰδὴ ἀπλῶς, αὖ χεωσῶμεν νὰ συ-
 χω-

χωρῶμεν τὰς ὑβρεις εἰς τὰς τυχόντας, πόσω μᾶλλον εἰς τὰς εὐεργέτας μας; Ἡ πλέον χειροτέρα κατάστασις εἶναι, λέγει ὁ Δῆκλος (Consider. sur les mœurs), ἐκείνη τῆ νὰ ἀδραπυνοῦμεθα ἄπὸ τὰς εὐεργέτας· εἶναι ὅμως χειροτέρα εἰς ἐκεῖνον μόνον, ὅς τις ἀγαπᾷ περισσότερο νὰ θεωρῇ τὸ κακόν, ἢ τὸ καλόν· ὅς τις τῆτο μόνον ἰξεύρει νὰ ἐνθυμῆται. Οἱ δὲ εὐγνωμων τὸναντίον προσφύεται εἰς μόνον τὸ καλόν, καὶ χαίρει, ὅτι ἡ θεωρία αὐτῆ τῆ εὐκολυῖει περισσότερο τὰ μέσα διὰ νὰ ἀποτινάξῃ τὸ λυπηρὸν πάθος τῆς ὀργῆς.

Εἶναι ὅμως τινές, λέγει ὁ Σενέκας (ἐν τῷ περὶ ὀργῆς), οἱ ὅποιοι ὀργίζονται καὶ διὰ αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας, ὅταν δὲν φθάνουν εἰς τὸν βαθμὸν ἐκείνον, εἰς τὸν ὅποιον ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ὑπερηφάνειά των ἠδελόν. „Οἱ δεῖνα, λέγουν, μοὶ ἐχάρισε τὸ δεῖνα δῶρον· ἐγὼ ὅμως ἠλπιζον περισσότερο· μοὶ ἐπρόσφερε τὸ δεῖνα ἀξίωμα· ἐγὼ ὅμως εἶμην ἀξίος ἀνωτέρω· μετεχειρίθη εἰς ἐμέ τὸν δεῖνα τίτλον· ἐπρέπον ὅμως νὰ μεταχειρίθῃ ἐτι λαμπρότερον. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀδραπυνοῦσα, ὅπου ἀκόμην ἄπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν. Καὶ αὐτὸ μᾶς φανῆ ὅτι ἄλλοι ἐτιμήθησαν ἢ εὐεργετήθησαν περισσότερο, τότε ἡ ἀγανάκτησις αὐξάνει περισσότερο, ἀναζωπυρκαμύνη καὶ ἄπὸ τὸν φθόνον. Ἀλλὰ τί δίκαιον ἔχω νὰ ἀγανακτῶ, ὅπότε μοὶ ἔκαμε τίς οὐα καλόν, διὰ τί δὲν μοὶ ἔκαμε μεγαλήτερον; δὲν εἶναι τῆτο μία πρόδηλος ἀδικία; Τὸναντίον ὀφείλω νὰ εἶμαι εὐχάριστος καὶ εἰς ἐκεῖνον, ὅπῃ μοὶ ἔκαμε καλόν· ὅξ ἀπρσεξίας, ἢ κατὰ τύχην, καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ· καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀκόμη ὅπῃ μοὶ ἐγένεν αἴτιος καλῆ, ἐν ᾧ ἠθέλησε νὰ μοὶ κάμῃ κακόν· καὶ αὐτὸ εἰς ταύτῃ τῆ ἀδυσίας δὲν ἠμπορῶ νὰ τῷ εἶμαι εὐχάριστος διὰ τὸν σκοπὸν, θέλω εἶμαι διὰ τὸ ἀποτέλεσμα.

Εἰς κάθε περίστασις ὅμως ἡ εὐγνωμοσύνη δὲν πρέπει, λέγει ὁ Σενέκας, νὰ εἶναι βεβιασμένη, ἢ ὅποια

ὅποια ὀλίγον διαφέρει ἅπὸ τῆς ἀγνωμοσύνης, ἀλλὰ ἐθελήσιος καὶ αὐτόκλητος· μήτε γὰρ συλλίσσεται μόνον εἰς λόγους, ἀλλ' ἐκ καρδίας, καὶ εἰς πράγματα. Ἡ ἀληθὴς εὐγνωμοσύνη κάμνει (λέγει ὁ ἴδιος) τὸν ἀνθρώπον τρόπον τινὰ ἀνήσυχον, ἕως ὅπῃ δὲν αὐταποδώσῃ, ἢ δὲν αὐταμείψῃ ἐκεῖνο, ὅπου ἔλαβεν· αὐτὴ ὅμως ἡ ἀνήσυχία εἶναι ἡδεῖα, ὅταν προέρχεται ἅπὸ χάριτος εὐλικρινῆ καὶ ἐνάρετον. Διὰ τὴν τότε ὁ εὐγνώμων αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ἑνα προτέρημα, τὸ ὅποιον τὸν ἐξισάζει μὲ τὸν ἴδιον εὐεργέτην· εἰς αὐτῷ τῆς σιγμῆς εἶναι καὶ αὐτὸς θύναμος καὶ ἐλευθέρσιμος, ὡς ἐκεῖνος· ἡ διαφορά συλλίσσεται μόνον εἰς τῆς ἔλλειψιν τῆς μέσων· ἔλλειψιν, τῆς ὅποιαν εἶναι πληροφορημένος ὅτι δὲν πρέπει γὰρ τῆς ἀποδώσῃ εἰς ἑαυτὸν.

Ὅθεν ὄχι μόνον τὸ καθῆκον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον πρέπει γὰρ μᾶς κινῆ εἰς εὐγνωμοσύνην. Διὰ τὴν ἐκτὸς τῆς, ὅτι αὐτὴ μᾶς κάμνει γὰρ λαμβάνωμεν εὐεργεσίας μεγαλιτέρας, ἐκτὸς τῆς καλῆς ὑπολήψεως, ὅπῃ πρῶτον εἰς τὸν εὐγνώμονα ἀνθρώπον, διεγείρει πρὸς τέτοις καὶ μίαν ἐσωτερικὴν ἡδονὴν ζωηροτάτην εἰς ἐκεῖνον, ὅπῃ ἔχει τῆς ψυχῆς καλῶς διατεθειμένην, ἵνα τῆς αἰσθάνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Καθήκοντα ἀμοιβαῖα μεταξὺ τῶν συγγενῶν.

ΑΡΘΡΟΝ Α'.

Καθήκοντα τῶν συζύγων.

Επειδὴ ὅλαι αἱ καὶ νόμοι συγγένειαι ἐξήρτηνται ἅπὸ τὸν γαμικὸν συσδέσμον, μέλλοντες ἤδη γὰρ παραγ-

ματὸ δῶρον τὰ μεταξύ συγγνωμῶν ἀμοιβαῖα καθήκοντα, ἀρχίζομεν ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπῃ φέρει μεθ' ἑαυτῆς ὁ ποιητὸς συμπέσμος.

Εὐθύς ὅπῃ δύο ὑποκείμενα συναφθῆν εἰς γαμικὸν δεσμόν, κάμνεν ἐν ταύτῃ μὲν τὸ τὴν σωθῆκῃ τῆς οἰκειοτάτης καὶ ἐντελεστάτης φιλίας· μὲν τὸ δὲ συνάπτειν ὅλα τὰ καθήκοντα, ὅπῃ ἀνωτέρω περὶ τῆς φιλίας ἐσημειώσαμεν, μὲν τὴν διαφορὰν ταύτῃ, ὅτι ἔστι τόσῳ θεμελιώτερον εἶναι ὑπόχρεοι εἰς αὐτὰ, καὶ μὲν τόσον θεμελιωτέραν ἀκρίβειαν ὀφείλασι νὰ τὰ ἑξακολουθῆν, ὅσον ἀνωτέρα εἶναι μία φιλία ὠρκομένη μὲν σωθῆκας ῥητὰς καὶ τελεσικὰς.

Ἄλλ' εἰς τὰ εἰρημύα τῆς φιλίας καθήκοντα προσίθεται καὶ εἷς ἄλλο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ γαμικὴ πίστις, καθήκον, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν πρώτῃ καὶ βασισμὸν ἐστὶν τῷ γάμῳ. Περὶ τῷ κακῶν, ὅπῃ προέρχονται ἐκ τῆς ἀδραβείσεως τῆς τῷ καθήκοντος, δευτέρο μὲν ὁμιλήσει ἐνταῦθα, ἐπειδὴ εἶναι καθ' ἑαυτὰ γνωριμώτατα τοῖς πᾶσιν· ἀντὶ δὲ τῆς δευτέρου εἰπῆ ὀλίγα τινὰ περὶ τῷ αἰτίων, ὅπῃ φέρει εἰς τὸ τὸς συμμημέας μὲν τὸν ἱερὸν τῶν συμπέσμων.

Τὰ πρώτιστα καὶ καθολικώτερα αἴτια ταύτης τῆς ἀδραβείσεως εἶναι ἡ ὑπερβάλλουσα ἐλδοθεγία, καὶ ἡ διαφορὰ τῷ ἡθῶν· ἐπειδὴ ἐν μέσῳ ποσῶν διωκεκῶν πειρασμῶν, καὶ λαδοσίμων ἀδραδειγμάτων, χρειάζεται μεγάλη ἀρετὴ, ἧ δὲ νὰ ἡμπορέσῃ τινὰς νὰ ἀντισταθῇ· καὶ ἡ ἀρετὴ, κακῇ τύχῃ, δευτέρον εἶναι δῶρον κοινότατον τοῖς πᾶσιν. Εἰς τὴν διαφορὰν τῷ ἡθῶν μᾶς ἔστυρε καὶ μικρὸν προσημεγίως ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ μαλθακία· καὶ ἐπεθυμῆσα νὰ κάμνεν θεμελιωτέραν σκέψιν εἰς τὸ οἱ πολιτικοὶ, οἱ ἐπαινέται τῆς πολυτελείας, ἡ ὁποία κοντὰ ὅπῃ εἶναι γενικὴ αἰτία τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ἀσελγείας, ἧ δὲ τὴν ἡθικὴν διαφορὰν, ὅπῃ προξενεῖ εἰς τὰ ἡθῆ, εἰς πολλὰς γίνεταί καὶ μερικώτερα αἰτία, κοντῶντας τὸς νὰ ἐπιδιώκων μὲν ἀδράβασιν τῷ χρεῶν τὸς τὰ μέσα, ὅπῃ τὸς λείπεν,

πεν, εἰς τὰς ἐξαρκείων εἰς τὰς μεγαλοπρεπείας, εἰς τὰς ματαιότητας, εἰς ταῖς μόδαις, εἰς τὴν ἀμετρονίαν τῆς ὀπίσκεισιν.

Ἄλλα αἴτια ταύτης τῆς ἀδυναμίας προέρχονται ἀπὸ τὸ πρὸς ἀλλήλους φέσιμον τῆς συζύγων. Δι' οἰκιακὰ διχονοία ἀπαλλοτριώνοντας ἀπ' ἀλλήλων τὰς ψυχὰς, τὰς ἀπομακρύνει δὲ δὲ τὴν ἀπειρήν τῆς οἰκείων χρεῶν τῆς (1). Ἡ ἰδία ζηλοτυπία, ὅπου μάστις εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ ἀτακτος, ἀδυνατίζει πολλάκις ἀποτελέσματα ἐναντία τῆς ἐπιθυμίας. Ἡ ὅλη λοιπὴ ἐκπλήρωσις τῆς ἀμοιβαίων χρεῶν τῆς φιλίας, σωφροσύνη ἐκ μέρους μὲν τῶν ἀνδρῶν, μὲν μίαν γλυκεῖαν καὶ φιλικὴν ἀσκησιν τῆς ὑπεροχῆς, ὅπως ἡ φύσις καὶ οἱ νόμοι τῆς ἔδωκαν (2), ἐκ μέρους δὲ τῆς γυναικὸς, μὲν μίαν γλυκεῖαν καὶ φιλικὴν ἀποταγὴν, εἶναι, μοι φαίνεται, τὸ μόνον μέσον, δι' ἃ ἔμπορεῖ καὶ τὴν σήμερον νὰ φυλαχθῆ ἡ ἀδελφὴ ἢ γαμικὴ πίστις.

Α Ρ.

(1) Πολλάκις τὰ πλέον μικρὰ πράγματα, ὅταν εἶναι συχρῆστα καὶ ἀβάστακτα, ἀποξενῶν μεγάλας διχονοίας. Παῦλος ὁ Αἰμιλιανός, ἀφ' ἃ ἐζήσεν πολὺν χρόνον μετὰ τῆς γυναικὸς τῆς Παπιδίας, καὶ ἀποκτεσθῆν ἀπ' αὐτῆς καὶ τὸν περὶ τὸν Αἰμιλιανόν, εἰς ὅλον τὸ ὑπερον τὴν ἐχώρισε, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐκατηγορήσαντο εἰς τὸ οἰ φιλότητι, οἱ ὅποιοι δὲν ἐβλεπῶν ἀλογιστικῆ αἰτίαν τῆς χωρισμῶν, εἰσεῖς δὲν ἰξόρῳτε, τῆς εἶπε, πᾶ μὲν τείβει τὸ ὑπόδημα.

(2) Ἡ πρὸς τὴν γυναικὰ ἀρχὴ τῆς ἀνδρῶν μὴ ἔστω δεσποτικὴ καὶ, μῆτε πορροακτικὴ, ἀλλὰ φιλοφρονητικὴ, ἔλεγε ὁ Καλλιμαχίδης (Στελλίνιος. Ἡθικ. Τόμ. Δ'. Σελ. 227.).

Καθήκοντα τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα.

Τὸ καθήκον τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἡθικὴ ἀγωγή· εἰς τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὴ ἡ φωνὴ τῆς φύσεως πρὸ τῶν νόμων τὰς υποχρεώνει, καὶ τὸ ἴδιόν τας συμφέρον τὰς ἀφαικίνει.

Καὶ ὅσον εἰς τὸ πρῶτον, τὰ ἐστὶ τῷ φυσικῷ ἀγωγῷ, βλέπομεν ὅτι ὅλα τὰ ζῶα ἀχολῶνται μὲ μεγίστην ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψουν τὰ ἑαυτῶν ἐκγόνα· καὶ δὲ εἶναι ἡ φυσικὴ ὁρμὴ, λέξις κινή ἐννοίας καὶ ἀσήμαντος, ὡς εἶπαμεν πολλάκις, ὅπῃ τὰ ἀναγκάζει εἰς τὸτο, ἀλλ' ἐκείνη ἡ ἀγάπη, ὅπῃ αἰσθάνεται ἀναγκασίως κάθε αἰσθητικὸν ὄν πρὸς ἐκεῖνο, ὅπῃ θεωρεῖ ὡς ἴδιόν τε παράγμα, καὶ ὡς ἑαυτὸ μέρος.

Περὶ δὲ τῆς φροντίδος, ὅπῃ ὀφείλου νὰ ἔχουν εἰς τῷ φυσικῷ ἀγωγῷ τῶν τέκνων, ἀφίνωμεν νὰ ὁμιλήσων οἱ ἰατροὶ, εἰς τὰς ὁποίας κυρίως ἀνήκει τὸτο. Καὶ εἶπον ἤδη πολλὰ περὶ τῆς καταχρήσεως, ὅπῃ κἀμινεν εἰς τὸτο τρέφοντες τὰ βρέφη μὲ ξυρόν γάλα, καὶ σφίγγοντες τὰ εἰς τῷ νηπιότητά των μὲ τὰς φασκιαῖς, καὶ εἰς τὴν παιδικῆν ἡλικίαν μὲ τὰ στυὰ περειαράκια (μπῆσα), καὶ ἀνατρέφοντες τὰ μὲ ὑπερβολικῷ μαλακότητι, καὶ μὲ ἄλογα χάδια, καὶ ἄλλα παρόμοια, καὶ αὐτοὶ, καὶ ὁ Λάικιος, ὡς Ἰατρὸς ἐν ταύτῃ καὶ Φιλόσοφος καὶ Πλάτων, εἰς τῷ περὶ παιδῶν ἀγωγῆς Πραγματείαν τε.

Ἐκεῖνο ὅμως, εἰς τὸ ὁποῖον ἄρκει νὰ τρέφουν, καὶ νὰ καταβάλλουν τῷ πρῶτῳ φροντίδα τὰς οἱ ἀνθρώποι, εἶναι ἡ ἡθικὴ ἀγωγή. Διὰ τί ἀθλιον δῶρον ἠθέλαν κάμῃ εἰς τὰ παιδιά των οἱ γονεῖς, ἀνίσως χαρίζοντας καὶ συωτηρῶντας εἰς αὐτὰ τῷ ζῶντι, τὰ ἀνέτρεφον ἔπειτα εἰς τῷ ἀμέλειαν, εἰς τῷ ἀ-

μάθειαν, καὶ εἰς τὴν κακίαν (1)· ἐπειδὴ ἀπὸ ἀνθρώπων ἠθέλων δὲγάλη εἰς τὸν κόσμον τέρατα δυσυχῆ μὲν καθ' ἑαυτὰ δὲ πάντα, μισητὰ δὲ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Οἱ παῖδες, ὅπως ἠθέλων λάβῃ ἐκ τῆς τῶν τιμῶν εἰαν, ἠθέλων εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Διὰ τὴν ποίαν ἀμειβῶν ἠθέλων ἐλπίσῃ ἀπὸ τοιαῦτα τέκνα, ποίαν ἀμειβῶν εἰς τὴν ζωὴν, ποίαν βοήθειαν εἰς τὸ γρηρατεῖον; Υἱὸς ἀπαίδετος εἶναι μάλιστα βάσανος τῶν γονέων.

Ἐκ τῆς φαίνεται γελοιώδης εἶναι ἥττον ἢ μυσσάρᾳ ἢ ἀνοησία ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι φειδωλότατοι εἰς τὰ πρὸς παιδαγωγίαν τῶν τέκνων τῆς. Φαίνεται ὅτι αὐτοὶ δὲ νομίζουσαν κἀνείνα μέρος τῆς ἀμελείας τῶν τῶν κακῶς ἐξαιδουμένων, ὅσον ἐκεῖνο, ὅπως μεταχειρίζονται εἰς τὸ τέλος. Ἀλλὰ τὰ πλεῖστα, ὅπως αὐτοὶ φεῖδονται εἰς ποῖον ἔχουσαν τέλος πάντων νὰ καταστήσῃ, εἰμὴ εἰς τῆς ἰδίους αὐτῶν ὑἱῶν; Λοιπὸν ποία εἶναι καλλιτέρα κληρονομία, νὰ τῆς ἀφήσῃ πλεσιωτάτης καὶ ἀμαθεῖς, ἢ ἀρχεῖς, ἢ νὰ τῆς ἀφήσῃ ὀλιγώτερον πλεσιῶν, ὅμως πεπαιδουμένους καὶ ἐναρέτους (2);

Κα-

(1) Οἱ Ἑλβετίοι τῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφέρουσαν τὴν εἰς τὰ ἠθῆ, ὅσον καὶ εἰς τὰς μαθήσεις τῶν ἀποδίδει ὅλην εἰς μόνον τῶν ἀναξοφίᾳ· καὶ μὲν ὅλον ὅπως αὐτοὶ ἀπέδωκεν ἴσως εἰς αὐτῶν πειροσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἔπαρτε, δὲν εἶναι ὅμως ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὴ ἔχει εἰς τὸ μέγιστον ἐπιρροίαν. Οἱ Λυκεργῶς τὸ ἀπέδειξε μὲν τὸ παράδειγμα τῶν δύο σκυλάκων χρησιθεύτων μὲν ἐκ τῆς αὐτῆς ὠδίτης, ἀναξοφύτων δὲ τῆς ἐνὸς εἰς τὴν κυνηγετικὴν, καὶ τῆς ἄλλης εἰς τὴν ἀργίαν, καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν μαλακόπτην, εἰς τὰ ὅποια παρρησιάζωντας ἔπειτα μίαν λοπάδα γεμάτην φαγητῶν, καὶ εἰς λαγίδιον, τὸ πρῶτον ἔδραμεν εἰς τὸ λαγίδιον, καὶ τὸ δεύτερον ἐχώθη εἰς τὴν λοπάδα καθὼς ἥτον ἀναξοφύτων (Ὁρα Πλάτωνα ἐν τῇ Παιδείᾳ Ἀγωγῆς).

(2) Οἱ Ἀείσιππος ἐζήτησε παρά τινος πεντακοσίας δραχμῶν εἰς παιδαγωγίαν τῆς ὑἱῶν· τῆς δὲ εἰπόντος, ποσῶν δυνάμει ἀνδράποδον ὠνήσασθαί· ἔφη, καὶ ἔξεις δύο.

Κανένας γὸς καλῶς ἀναθρεμμένος καὶ πεπαιδευμένος
δὲν θέλει ἀδικοπεθεῖν βέβαια διὰ ἐκεῖνα, ὅπως ἐξώ-
δουσαν οἱ γονεῖς τε εἰς τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τε.

Ἡ φροντίς τῆς ἠθικῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς ἔστω ἡ
καὶ φύσιν νὰ εἶναι ἔργον ἄμεσον τῶν ἰδίων γονέων·
ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰς φελοτοτέρας λείπουν οἱ ἔσοποι
καὶ ὁ καιρὸς· ἐπειδὴ φελοτώμενοι εἰς ἄλλας φροντί-
δας, δὲν ἔχουν τὴν ἀναγκαίαν ἐπιτηδειότητα, ἢ καὶ
τὴν ἀπαιτημένην ὑπομονὴν, διὰ τὸ συγκεχώρηται
νὰ κατασάνεν ἄλλας εἰς τὸν τόπον τας. Ἡ ἐκλογὴ
ὅμως τῶν τῶν ὑποκειμένων, εἰς τὰς ὁποίας ἄρεπει
νὰ ἐμπισθῶν ὡς ἄ τὸσον ἱερὸν χρέος, ἄρεπει νὰ
γίνεται μὴ πολλῆς σκέψεως καὶ βραδύτητος· καὶ ἔτε
ἄρεπει νὰ παύσῃ ποτὲ καὶ ἡ πατρικὴ πρόνοια ἀπὸ
τὸ νὰ ἐπαρτυπηῖ, ἔσον εἶναι δυνατὸν, εἰς τὴν καὶ
αὐτῶν τῶν διὰγωγῶν.

Αἱ μέθοδοι καὶ τὰ συστήματα τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς
ἐπολυπλασιάσθησαν ἐπ' ἀπειρον, μάλιστα εἰς τὰς
τὰς ἐχάτας καιρὸς· φαίνεται ὅμως ὅτι ὅσον πλεονάζει
ὁ ἀριθμὸς τῶν μεθόδων, τόσον χειροτερεύει ἡ
παιδαγωγία.

Ἀμφισβητεῖται μάλιστα ἂν ἡ καὶ μέρος παιδαγω-
γία εἶναι προτιμητέα τῆς δημοσίας· μερικοὶ τὰς συ-
νάπτων ὁμῶ καὶ τὰς δύο, μὲ τὸν χείριστον ὅμως ἔσο-
πον· ἐπειδὴ προτιμῶντες κατ' ἀρχὰς τὴν κατ' οἴκους
παιδαγωγίαν, σπύδουσι νὰ εὔρουν διὰ τὰ παιδιά των
εἰς τὰς πρώτας χρόνας τῆς ἡλικίας των ἔσοφους καὶ παι-
δαγωγὸς· ἔπειτα εἰς τὴν πλέον προβεβηκῶν ἡλι-
κίαν των, ἀνδράζοντες ἢ δυσαρτέμενοι ἀπὸ ταύτην τὴν
παιδαγωγίαν, τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν τῶν κοινῶν γυ-
μνασίων· ἀλλὰ ποίαν προκοπὴν ἢ ἢμπορεῖ νὰ ἐλπίσῃ
τινάς τότε εἰς τὰ γυμνάσια ἀπὸ ὡς ἄ νέον, ὅς τις ἔ-
γινε πλέον δυσάγωγος διὰ τὴν ἡλικίαν, ἐσωλήθισεν
εἰς τὴν ἐλαθερίαν, εἰς τὴν πολυτέλειαν, καὶ εἰς τὴν
οἰκιακὴν ἔσοφην, καὶ εἶναι ἴσως καὶ πλήρης μισῶν οἰ-
κιακῶν προλήψεων;

Μίαν ἔλλογον εὐωσιν τῆς δημοσίας παιδαγωγίας μετὰ τῆς κατ' ἰδίαν τὴν ποροτιμῶ καὶ ἐγὼ ὑπὸ κάθε μίαν ἀνὰ μέρος εἰλημμένω, μετὰ ἕτερον ὅμως πάντη ἐναντίον (1).

Ὅπότεν ἀρχεται τὸ λογικὸν τῆς παιδῶν τὰ ἀναπτύσσεται, καὶ τὸ σῶμα τὰ λαμβάνη δυνάμεις, τὸ ὅποιον συμβαίνει μεταξύ τῆς ἑξ καὶ οὐκτώ χρόνων τῆς ἡλικίας, τότε πρέπει κατ' ἐμὴν κρίσιν τὰ ποροτιμᾶται ἢ ἐν τοῖς γυμνασίοις παιδαγωγία ὑπὸ τῆς κατ' οἶκος ἢ πολλὰ αἷτια.

Ἐπειδὴ ἐν πρώτοις εἶναι δύσκολον τὰ εὐρεθῆ ἀνθρώπος ἐπιτήδειος, τρώντι ποροκομμένος, καὶ ἐνάρετος, ὅστις τὰ δυσιάση ἐαυτὸν εἰς εὐὰ βρέφος· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εὐρεθῆ, πολλὰ ὀυλίγωρα θέλουν ἀνδράσει εὐὰς τὸν ἄλλον. Δύτερον, ὅσον καὶ αὐτὸ παχίσεν, δευτὸ θέλουν ἠμπορέσει τὰ ἐμποδίσεν δι' ὅλα τὰ βρέφος ὑπὸ τὸ τὰ συνανασρέφεται, καὶ τὰ σιωμιλῆ συχνάκις μετὰς δέλλας, μετὰς τῆς φεράποντας, μετὰς τῆς δέλλας, τῆς ὅποιον αἱ κολακείαι, αἱ φωπεῖαι, τὰ ἀνόητα καὶ ὀλέθρια χάλα θέλουν ἰχύσει εἰς τὸ βρέφος ἐξυμπότερον, ὡς αἱ σοβαραὶ διδασκαλίαι τῆς παιδαγωγίας. Τρίτον, εἰς τῆς παρεσαν ἡσυχασθῶν τῆς ἡσυχῶν εἶναι ἀδυνάτων τὰ μὴ ἰδῆ καὶ τὰ μὴ ἀκέρση ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δευτὸ ἔπρεπε τὰ ἀκέρση καὶ τὰ ἰδῆ, καὶ τὰ ὅποια ἐν βραχεῖ θέλουν τὰ φθείρη τῆς καρδίας καὶ τῆς διαύσιας (2).

Ἀπὸ

(1) Τῆς γνώμης ταύτης, ἢ ὅποια εἰρεῖδεται εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον ἔχ ἦτον, ἢ εἰς τῆς παρατήρησιν καὶ πείραν, τῆς ἐπεξεργασθῶν μετὰ τῆς δέξσαν ἀκείβειαν εἰς τὰ Ἠθικά Διηγήματα (*Novelle Morali* ; Τόμ. Β'. Διηγ. γ').

(2) Διὰ τῆς καὶ Ἐσκωκράτης τοῖς παισὶ μᾶλλον ἐκέλευε πειράπτειν ἀμφώτιδας, ἢ τοῖς ἀθληταῖς ὡς ἐκείνων μὴ τὰ ὡς ταῖς πληγαῖς, τῆς δὲ τοῖς λόγοις τὰ ἦδη ἡσυχασθῶν. Ἀλλὰ τῆς πῶς εἶναι δυνατὸν τὰ κατορθωθῆ εἰς τῆς κατ' οἶκος ἀγωγῆς;

Ἀπὸ ὅλων αὐτῶν τῶν κινδύνων καλλίτερα ἢμπορεῖ νὰ φυλαχθῆ τὸ παιδίον τῆς τῶν πρώτης χρόνης εἰς τὰ χολεῖα· μεμακρυσμῆν τῆς παιδισκαρίων ἢ τῆς θεραπεύοντων, μεμακρυσμῆν τῆς ἀπωλείας τῆς συναστροφῶν, ἢ τῆς θανάτων, πεφυλαγμῆν πάντοτε εἰς κάθε βῆμα ἀπὸ ἀνθρώπων ὀφεικῶν ἢ τιμίων, οἱ ὅποιοι ἐπαρτυπνεύ ἀενάως εἰς τὴν ἁγωγὴν, ὀλιγωτέραν ἁφροσύνην, ἀπολήψεις, καὶ ψευδοδοξασίας θέλει λάβῃ εἰς τὸ χολεῖον, καὶ εἰς ἐναντίας πεισσότερα εὐθῆα, τίμια, ἢ ἐνάρετα ἀδειύματα, παρὰ εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐχει ἐν τούτῳ εὐκαιρίαν εἰς τὰς εἰς τὰ διωρισμῆς ὥρας νὰ ἀναπαύηται ἐκ τῆς τῆς ἀσπῆς πόων μὲ τῆς ὀμηλικῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ παίγνια ἢ τὰ ἀνδύθυνα σκώματα, τὰ ὅποια ἀνήκον εἰς τὴν ἡλικίαν, καὶ ὠφελεῖν εἰς τὴν ὑγείαν, εἰς τὴν εὐκινησίαν καὶ ῥώμην τῆς σώματος· ἢ τὰ ὅποια ἀνίσως ἐμποδιῶν μὲ βίαν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν παιδαγωγίαν, ἀναφύονται πολλάκις εἰς πλέον προβηκῆσαν ἡλικίαν μὲ πεισσότερον σκάνδαλον, ἢ μεγαλύτεραν βλάβην. Ἐχει προσέτι τὸ ἐκ τῆς ἀμίλλης (συμμερεσίας) κέρδος, ἢ ὅποια ἔχει μέγαν ἰσχύον εἰς τῶν παῖδας, καὶ εἰς τὴν κατ' οἶκος παιδαγωγίαν ὅσον διεγείρεται, εἰμὴ μεταξύ ἀδελφῶν, ἢ εἶναι πρῶτον ὀφεικῶν, λέγει ὁ Βάκων (Serm. 7.), ἐπειδὴ παρέχει πολλάκις ἀφορμὴν εἰς ἀδελφικὰς φθόνους, διχονοίας, ἢ δυσνοίας, τὰ ὅποια ἀφῆρονται ἢ ἀπαρτῶνται ἔπειτα καὶ εἰς τὴν μᾶλλον προβηκῆσαν ἡλικίαν.

Ὁ μόνος κίνδυνος, ὅπου ἔχει τὸ παιδίον εἰς τὰ κοινὰ μεσεῖα, εἶναι τὰ κακὰ ἀδειύματα τινὸς ἀχρεῖς συζύγου· ἀλλὰ καὶ ἔτις ὁ κίνδυνος εἶναι μικρὸς εἰς ἐκείνας τῶν πρώτης χρόνης, καθ' ὅσον ἔχοντας ἔτι πλήρη ἰσχύον οἱ νόμοι καὶ οἱ κανόνες τῆς παιδαγωγίας, οἱ κακοὶ ἀναγκάζονται ἀπὸ τῆς τιμωρίας νὰ διορθῶνται ἢ νὰ χαλινάγωγῶνται. Ὁ κίνδυνος γίνεται μεγαλύτερος, ὅποταν ἀυξάνοντας εἰς τὴν ἡ-

λικίαν οἱ παῖδες ἀρχίζου νὰ ἀποτινάξου τὸν ζυγὸν, καὶ νὰ μὴ σέβωνται πλέον τῶν ἐξ κληρῶν αὐσῆ-
εἶαν· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ πρέπει νὰ ἀνα-
καλῶνται οἱ παῖδες ἀπὸ τὰ κοινὰ χόλεια εἰς τὰς
πατρικὰς οἰκίας.

Διὰ τὴν εἰς αὐτῶν τὴν ἡλικίαν εἶναι εὐκολώτερον νὰ
εὐρεθῆ κἀνείνας ποροκοιμῆς, ἐπεικῆς, καὶ φρόνιμος
ἄνθρωπος, ὅς τις νὰ ἐπαχειριθῆ δὲ νὰ φέρῃ εἰς πέ-
ρας τῶν ἀρχομῶν παιδαγωγίαν, καὶ νὰ διδάξῃ τὸν
ἐφομιόν τε ὄχι μόνον χράματα καὶ ἐπισήμας, ἀλλὰ
καὶ τὸ τιμίως καὶ ἀσείως ζῆν· καὶ συλλασφρομῆτος
μετ' αὐτῶν ὡς φίλος καὶ συλλασφος μάλλον, ἢ παιδα-
γωγὸς, νὰ λαμβάνῃ ἀφορμὰς εὐκαίρους ἀπὸ τὰς ἐξ
ἄλλων πράξεις εἰς τὸ νὰ τὸν συμβαλεῖν τὰ πρακτέα
καὶ τὰ λεκτέα, καὶ τὰς ἐξοφῆς, κατ' ὅσον πρέπει νὰ φέ-
ρηται μὲ τιμῶν καὶ ἐπαινον εἰς κἀθε πρᾶγμα, καὶ
κἀθε ὀφείσασιν.

Ἀλλὰ τὸ μὴ σύστημα τῆς ἀγωγῆς, καὶ ὁ παιδαγα-
γὸς ἐχέτωσαν ὅπως καὶ αὐτὸς ἔχωσιν· ἐκεῖνο ὅμως, ὅ-
πως ἀπαιτεῖται ἀναγκαίως ὡς βᾶσις οἰασῶν παιδα-
γωγίας εἶναι τινὰ ἀξιώματα χρῆμα, τὰ ὅποια δεῖ
πρέπει νὰ τὰ χάσων ποτὲ ἀπὸ τῶν ὄψιν, μήτε νὰ
τὰ ἀλησμονήσων· εἰσὶ δὲ ταῦτα.

Α'. Ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ τὸ σέβας
καὶ τῶν ὑποταγῶν τῶν ἐφομιῶν (μαθητῶν). Ὁ μαθη-
τῆς μὴ ὑποφέρωντας τὸν ζυγὸν καὶ τὸν χαλινὸν πα-
ρχίζει εἰς τὰς ἀρχὰς μὲ κἀθε ἐξοφὸν νὰ τὸν ἀποτι-
νάξῃ, ἢ νὰ τὸν ἀδράξῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἡνιοχῶν-
τος· καὶ αὐτὸς ἀπαξ τὸ κατορθώσῃ, τότε γίνεται ὡς ὁ
ἀδάμαστος καὶ ἀχαλίνωτος ἵππος, τὸν ὁποῖον εἶναι ἀ-
δύνατον πλέον νὰ τὸν κρατήσῃ τινὰς. Διὰ τῆτο εἰς
τὰς πρώτας ἡμέρας, καὶ εἰς τὰς πρώτας ἐναντιότητας,
ἐκ τῶν ὁποῖων μάλιστα κρέματα τὸ παῦν δὲ τὸ με-
τέπειτα, χρειάζεται ἀνδρεία καὶ σταθερότης συλλασφρο-
μῆς μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ μὲ μίαν ὀρθὴν καὶ συγ-
κερασμῶν αὐσῆροτητα.

Κεφ. Δ'. Καθήκοντα τῷ γοιέωμ. 297

Β'. Κοντὰ εἰς τὸ σέβας πρέπει νὰ κερδήσῃ καὶ τὴν ἀγάπην τῶ μαθητῶ, ἵνα νὰ ἐκτελῇ τὰ προσαττόμενα ὄχι μόνον ἄπο φόβου καὶ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐθελουσίως καὶ μετ' ἡδονῆς. Τετο δὲ κατορθεῖται ἀνίσως δὲν ἀγῆται ἄπο θυμὸν καὶ πάθος, ἀλλ' ἄπο τὸν ὀρθὸν λόγον (1). ἀνίσως εἶναι μὲν σαθερὸς εἰς τὸ νὰ ζητῇ ὡς τῶ μαθητῶ ἐκεῖνα, ὅπῃ ἀπαιτεῖ τὸ χρέος του, καὶ εἰς τὸ νὰ ἀπαρῆται ἐκεῖνα, ὅπῃ εἰς τετο ἀντίκεινται, εἶναι ὅμως ἐν ταύτῃ εὐκόλος καὶ συγκαταβατικός εἰς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἤμπορῶν ἀκινδυνῶς νὰ ἐπιβῆσιν. ἀνίσως ἰξεύρη εἶχ ἦττον νὰ τὸν παροτρυνῇ μετ' ἐπαίνους καὶ βραβεῖα, ἢ νὰ τὸν ἀνασέλλῃ μετ' ἐπιτιμήσεις καὶ τιμωρίας.

Γ'. Πρέπει νὰ ἀσπάσῃ ἵνα νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ διαπλάσῃ προηγουμένως τὸ ἦθος καὶ τὴν καρδίαν. Εἰς τὸ ὅποιον ἀμαρτάνων πολλα, ὅσοι φροντίζων ἀριστότερον νὰ κάμνῃ τὰς ἐφοίμους των σοφῆς, ὡς ἀγαθῆς, καὶ καταντῶν εἰς ὅλον τὸ ὑπερον νὰ μὴ τὰς κάμνῃ μήτε σοφῆς, μήτε ἀγαθῆς.

Δ'. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀνασέλλουσι τὰ πρώτα σπέρματα τῷ ἀτάκτων παθῶν· νὰ τιμωρῶν αὐστηρῶς ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ ἐμφαίνουσι μοχθηρίαν καὶ κακοήθειαν, συγχωρῶντες συμπαθῶς ἐκεῖνα, ὅπῃ προέρχονται ἐκ μόνης κερφότητος καὶ ἀγνοίας, ἵνα νὰ μάθων οἱ παῖδες νὰ διακρίνῃ ἀκριβῶς τὸ εἶδος τῷ σφαλμάτων ἄπο τὸ ἄλλο· νὰ ἀφαιρῶσιν ὅλα ἐκεῖνα ὅπῃ φέρων τὰς παῖδας εἰς κακὰς ἐξεις (2). νὰ ἐμ-

(1) Ita quod es Pater utere, ut memineris te et hominem esse, et hominis patrem. Οὕτω νὰ μεταχειρίζουσι τὴν ἐξουσίαν, ὅπῃ ἔχεις ὡς Πατὴρ, ὡς νὰ ἐνθυμῆσαι ὅτι εἶσαι ἐν ταύτῃ καὶ ἀνθρώπος, καὶ ἀνθρώπος πατὴρ. (Πλίνιος Ἐπισ. 1 β. Βιβλ. 9.)

(2) Ο' Πλάτων βλέπωντας εἶνα νεανίσκων παίζοντα τὰς κύβους, πὺν ἀπέπληξε πικρῶς. τῶ δὲ εἰπόντος, ὡς ἐπὶ μικροῖς· ἀλλὰ τὸ γε εἶδος, ἔφη ὁ Πλάτων, εἶ μικρὸν. (Διογ. Λαέρ. ἐν βίῳ Πλάτ.)

ἐμπνέουσιν εἰς τὰς παῖδας φρονήματα μίσους καὶ φρίκης, πρὸς τὴν ὠμότητα, τὴν κακοήθειαν, τὸ ψεῦδος, καὶ τὴν ἀπάτην, καὶ ἐξ ἐναντίας φρονήματα ἀγάπης πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν ἀρετήν· καὶ πρὸ πάντων νὰ ποροβαίνωσιν εἰς κάθε πρᾶγμα μὲ τὰ χεῖρᾶ ἀγαθειμάτων (1).

Ἄλλ' ἡ αἰεὶ παιδαγωγία μῆρι ὡς τὰ πολλὰ φρεῖδος καὶ ἀκαρπος, ὅποταν οἱ γονεῖς δὲν λαμβάνωσιν τὴν δέουσαν πρόνοιαν τὸν καιρὸν, καθ' ὃν οἱ νέοι ἀπολυόμενοι ἐπὶ εἰπεῖν τῶν δεσμῶν τῆς παιδαγωγίας, ἐξέρχονται εἰς ἐλευθερίαν. Διὰ τὴν αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπικινδυνώτερος καιρὸς· καὶ αὐτὸς τότε συλλαμβάνωσιν μοχθηρὰς συζητήσεις, ἢ κακὰς συλλαστροφάς, τὸ ὅποιον εἶναι εὐκολώτατον καὶ συχνότατον, ἀπώλετο δὲ πάντα καὶ παιδαγωγία καὶ πάντα.

Διὰ νὰ τὰς ἀποτρέψωμεν λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῆτον τὸν κίνδυνον, συμφέρει νὰ τοὺς συνηθίζωμεν ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωφροσύνας φρονήματα, τιμίας, καὶ ἀμωμήτας· συμφέρει ὅμως πρὸ πάντων νὰ τὰς ἀχολήσωμεν ἀμέσως εἰς ἀχολίας ἐπωφελεῖς, καὶ κοσμίας. Διὰ τὴν ἀφ' ἧς τὰς ἀφήσωμεν εἰς ἀργίαν καὶ ἀπραξίαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰς ἐμπροδίσωμεν νὰ σωέρχωνται μὲ ἄλλους ὁμοίους των, καὶ νὰ μάθωσιν ἐκ ἀγαθειμάτων καὶ ἀγαθῶν κινήσεων τὰς κακίας των, καὶ νὰ ἀπολαύσωσιν ἐκ τῆς ὄλλω τὴν ἀφροσύνην, ὅπερ συνηθίζη νὰ ποροέρχεται ἀπὸ τὴν ἀργίαν.

Ὅποιος ἀναγκάζεται ἐκ τῆς ἰδίας τε καταστάσεως εἰς τὸ νὰ ποεῖται μὲ τὴν φιλοπονίαν του τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν ἀναγκαῖα, εἶναι ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἐκ τῆς ἀργίας κινδύνους, καὶ :

(1) Ἐπειδὴ τὸ παράδειγμα διδάσκει καλλίτερα, λέγει ὁ Σενέκας, παρὰ ὁ λόγος, διὰ τῆτον παρέπει νὰ δειχθῶμεν μὲ τὸ ἔργον ἐκεῖνα, ἅπερ διδάσκωμεν μὲ τὰς λόγους.

ἢ τὰ λοιπὰ κακά. Εἰς τὸν κίνδυνον ὑπόκεινται περὶ πλεονέστερον ἐκεῖνοι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ τύχη ἐσάθη ἐλευθεριωτέρα, ἢ οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχον καμμίαν χρείαν διὰ τὴν ἀχολαῖαν εἰς τίποτες. Εἰς τὰς ποιήσεις εἶναι εὐκτέον ἢ ἀγάπη τῆς σωθῆς, ἢ τῶν ὠραίων τεχνῶν, ἢ τῶν πολεμικῶν ἢ πολιτικῶν ἐγχειρημάτων, διὰ τὴν χορηγίαν εἰς αὐτὰς τὴν ἀχολίαν, ὅπως τὰς λείπει καὶ ὅποταν δὲν ἔχη χώραν κανόνα τῶν εἰρημύων, πρέπει οἱ γονεῖς τὴν καταφυγὴν καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον παρίσταται μὴ εὐκόλως τοῖς πᾶσι, τὸ ἀποποιῶνται ὅμως οἱ πλεονέστεροι διὰ ζηλοτυπίαν κυριότητος καὶ ἀρχῆς· τὸτο δὲ ὅστις τὰς ἐμβάσαν εἰς τὰς οικιακὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀχολῶντες εἰς τὴν τῶν διοικήσεων, τὰς ἀπαλλάττων ἀπὸ τὰ κακά, ὅπως ἀπαραιτήτως ἐπακολουθεῖν εἰς τὴν παντελεῖ ἀργίαν καὶ ἀποπλάνησιν.

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Γ'.

Καθήκοντα τῶν τέκνων πρὸς τὰς γονεῖς.

Τὰ τῶν τέκνων πρὸς τὰς ἰδίους γονεῖς καθήκοντα εἰς τρία προσημασίως ἀνάγονται· εἰςὶ δὲ ὑποταγὴ, σέβας, καὶ ἀγνωμοσύνη.

Τὸ καθήκον τῆς ὑποταγῆς προκύπτει ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ καθήκον, ὅπως προσάττει τὰς γονεῖς τὴν προσέχον εἰς τὴν τῶν ἀνάφορῃν. Διὰ τὴν αὐτὴν τὰ τέκνα δὲν ὑπετάσσοντο εἰς τὰς γονεῖς, καθεὶ φροντὶς ἢ θελοῦ εἶναι ἀνωφελής. Καὶ ἐπειδὴ οἱ γονεῖς τρέφοντες τὴν τῆς ἀγωγῆς βάρος εἰς ἄλλας, μεταδίδον εἰς αὐτὰς καὶ μέρος τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὅσον ἀνήκει εἰς τὸ ἔργον τῆς, διὰ τὸτο οἱ παῖδες ἔχον χρέος τὴν ὑπετάσσονται καὶ εἰς αὐτὰς καθὼς καὶ εἰς τὰς γονεῖς.

Εἶναι ὅμως δύο θεμελίαι, αἱ ὁποῖαι τὰς ἀπαλλάττων ἀπὸ τὸ χρέος· ἢ μία εἶναι ὅταν οἱ γονεῖς

300 Μέρος Β'. Τμήμ. Β'. Καθήκοντα.

νεῖς, ἢ οἱ παιδαγωγοὶ τὰς προσάξεν πράγματα κακὰ καὶ ἄτιμα· ἐπειδὴ τὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης καθῆκον προσηγείται ὑπὸ κάθε ἄλλο, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ποτὲ, ἢ πολλά ἀπανίως συμβαίνει· ἢ ἄλλη πρῆξις, ἢ ἁποία εἶναι καὶ συχνότερα, εἶναι ὅταν ὁ λόγος τείνει πρὸς ἐκλογὴν μιᾶς καταστάσεως σαφεραῖς ἢ παρτιτικῆς· εἰς τῆτο ἐπειδὴ οἱ γονεῖς οὐκ ἔχον τὸ δικαίωμα νὰ κάμνῃ τὰ τέκνα των δυσυχῆ, ἢ τὰ τέκνα οὐκ εἶναι ὑπόχρεα νὰ ὑπακύν, ὅταν ἠθελαν τὰ ἀναγκάσῃ εἰς εἷνα δεσμὸν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον προβλέπεν ὅτι θέλει τὰ ἀκλεθῆσαι παντοτινῆ δυσυχία. Οὕτω ὅμως εἰς ταύτῃ τὴν πρῆξιν ἀπηλλαγμῆα ὑπὸ τὸ ὑπόλυτον χρέος τῆς ὑποταγῆς, οὐκ εἶναι ἀπηλλαγμῆα καὶ ὑπὸ τὸ χρέος τῆς δὺλαβείας καὶ τῆς θεραπειᾶς. Εἰς μίαν ὑπόθεσιν, ἢ ὁποία θέλει ἔχει ἐπὶρροίαν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν, οὐκ ὑρέπει νὰ ἐπασύσεν τὴν ἐκλογὴν χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν ἐκείνων, οἱ τινὲς ἐπαρξύνθησαν ἕως τῆς ὄρας, καὶ ἐξακολοθῆν ἀκόμι νὰ ἐπαρξύνεν εἰς αὐτὰ.

Τὸ καθῆκον τῆς δὺλαβείας ἡνᾶται ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν, ὅπῃ ὀφείλει καθ' εἷνας νὰ ἔχη πρὸς τὰς ἔχοντας ἕξουσίαν ἐπάνω τε, καὶ ἢ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὰς γονεῖς πρῶτον, ὡς εἰς κάθε ἄλλον, ὡς αὐτὸ ὅπῃ εἰς αὐτὰς ἢ ἕξουσία ἐδόθη παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως. Ὁ Μοιάδρος λέγει, ὅτι ὁ νόμος προσάττει μὲν τὰς Θεοὺς ἀμέσως νὰ τιμῶνται οἱ γονεῖς (1)· Ὁ δὲ Ἰεροφῶν, ὅτι ὡς τοῖς Ἀθῆναίοις, ὁποῖος ἠθελεν ἐλλείψῃ καὶ τῆτο, ἐτιμωρεῖτο, ἢ ἀπεκλείετο πάσης πολιτικῆς διοικήσεως.

Τὸ

(1) Βλέπομεν καὶ εἰς τὸν Δεκάλογον ὅτι, μετὰ τὰ εἰς τὸ Θεῖον ἀφορῶντα ἐντάλματα, τὸ πρῶτον εἶναι νὰ τιμῶμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα μας.

Κεφ. Δ'. Καθήκοντα τῶν τέκνων. 301

Τὸ τοῦτο σέβας δὲν πρέπει νὰ περιορίζηται μόνον εἰς τὰς γονεῖς, ἀλλὰ νὰ ἐκτείνεται καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους, οἳ τινες ὄντες ἀνώτεροι καὶ τὴν ἡλικίαν, ἔχον κάποιαν ἔξοσιν ἐπαύω μας, δοθεῖσαν αὐτοῖς καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἡλικίαν, καὶ ἀπὸ τὴν πείραν τῶν πραγμάτων, ὅπως ἀπόκτησαν μετὰ τὸν καιρὸν (1).

Οἱ γέροντες ἐτιμῶντο καὶ ἐσεβάζοντο μάλιστα πάντων αὐτῶν τοῖς Σπαρτιάταις καὶ διηγῶνται ὅτι εἷας γέρων ὑπῆρχον εἰς τὰς Ὀλυμπιακὰς ἀγῶνας ἵνα νὰ θεωρήσῃ τὰς ἀγωνιζομένους καὶ ἐν ᾧ ἐγύριζον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἵνα νὰ εὖρη τόπον νὰ καθῆσθαι, πολλοὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τὸν ἐπιβίβουσαν. ὅταν ὅμως ἐφθασον ἐκεῖ, ὅπως ἦτον καθήμενοι οἱ Σπαρτιάται, ἀμέσως ἐσηκώθησαν ὅλοι ὀρθοί. ἵνα τὸ ὅποιον χαρεῖς καθ' ὑπερβολὴν ὁ γέρον, ὡς Θεοί, ἐφώναζον, ὅλοι μὲν οἱ Ἑλλήνες γνώριζον τὸ ἐπαινετὸν, μόνοι δὲ οἱ Σπαρτιάται τὸ κάμνεν!

Τὸ δὲ τῆς ἀγνωμοσύνης καθῆκον εἶναι ἀνάλογον μετὰ τὰς προμήθας ἀεργεσίας. Λοιπὸν ἐπειδὴ ἡ ζωὴ, καὶ ἡ ταύτης συντήρησις εἰς ἐκείνους τὰς ἐπιεικυωτάτας χρόνους τῆς νηπιότητος, οἱ κόποι, τὰ βασανὰ, ἡ σπουδὴ ἵνα τὴν ἀγωγὴν τὸσον τὴν φυσικὴν, ὅσον καὶ τὴν ἡθικὴν εἶναι ἀεργεσίαι πολλῶν τῶν μέτρων πᾶσαν ἄλλαν ἀεργεσίαν ὑπερβάλλουσαι, ἵνα τὸτο ἢ πρὸς τὰς γονεῖς ἀγνωμοσύνη πρέπει νὰ εἶναι μεγαλιτέρα, ζωηροτέρα, καὶ σαθερωτέρα πάσης ἄλλης καὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ὅς τις ἢ εἰς τὴν εὐδαιμόνιαν ἠθελε τὰς ἀμελήσῃ, ἢ μετὰ εἷας εἶδος ζωῆς ἀπάκτε, ἀσώτε, καὶ αἰχρᾶς ἠθελε τὰς λυπήσῃ, ἢ τὰς ἐνωτιωθῇ.

Α Ρ-

(1) Νεανίσκος δὲ καθῆκον τιμᾶν καὶ σέβειναι τὰς γεραίτερας, καὶ ἐκ τῶν ἀγαπᾶν τὰς αἰείους καὶ ἀγαθὰς, καὶ ὡς ἀντὶ τῆς βεβλή καὶ τῶν ἀξιώματι ἐρείδοιτο. (Κικέρων. Περὶ Καθῆκ. Βιβλ. Α'. Κεφ. 41.).

Α Ρ Θ Ρ Ο Ν Δ'.

Καθήκοντα ἀμοιβαῖα μεταξύ τῶν ἀδελφῶν.

Τὰ μεταξύ τῶν ἀδελφῶν ἀμοιβαῖα καθήκοντα εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμφωνία· καὶ ἄτυχῆς ἐκείνη ἡ φιλία, εἰς τὴν ὁποῖαν οἱ δεσμοὶ τῆς φύσεως σερρέονται καὶ κραταιῶνται ἀπὸ μίαν ἀληθῆ καὶ σταθερὰν φιλίαν!

Ὁ Θεὸς ὁ Θεμισίος (Λόγ. περὶ Φιλίας) ἔλεγε ὅτι δεῖ νὰ γνωρίσῃ τινὰς τὴν καρδίαν τινὸς πρὸς τὴν νὰ σοχαθῆ πρότερον τὸ πρὸς τὰς ἀδελφὰς φέρσιμόν τε· Καὶ ὁ Πλάταρχος ἠθέλε νὰ γίνωνται μέτοχοι οἱ ἀδελφοὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν περισσίαν καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς τύχης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δόξαν· ὁ δὲ Ἱεροκλῆς ἀνίσως, ἔλεγε, ὁ ἀδελφός σε φέρηται πρὸς σὲ ἀχρεϊκότερον, σὺ πάχιζε νὰ φανῆς καλλίτερος ἀπὸ ἐκείνον, καὶ νὰ νικᾷς τὴν ἀγριότητα τῆ ἡθικῆς μετὰ τὴν ἐδικλῶσε βπεικίαν καὶ φιλοφροσύνην· ὁ δὲ Ἐπίκτητος ἐπειδὴ, λέγει, ἡ φύσις σε ἠώσσε με ἀδελφόν, καὶ ὄχι με ἀδελφόν ἀγαθόν, δεῖν πρὸς τὴν νὰ σοχαθῆσαι πῶς φέρεται ἐκεῖνος πρὸς σὲ, ἀλλὰ πῶς πρὸς τὴν νὰ φέρησαι ἐσὺ πρὸς ἐκείνον, δεῖ νὰ ζῆτε συμφώνως, καὶ κατὰ φύσιν.

Ἡ ἀγάπη ὅμως αὕτη, καὶ ἡ ὄχι εἰς λόγους μόνους, ἀλλ' εἰς πράγματα σωισαμμένη ἀσχηδὴ καὶ φιλοφροσύνη, πρὸς τὴν νὰ ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς συγγενεῖς, καὶ λόγον, ὅπως ἠθέλων εἶναι μάλλον ἢ ἥττον πλησιέστεροι εἰς ἡμᾶς· εἰς ἕρπον ὡς νὰ τελευτᾷ εἰς ἐκείνῳ τὴν εὐνοίαν, ὅπου ὀφείλεται παρ' ἡμῶν πρὸς πάντα ἀνθρώπον ἐν ᾧ (1).

Κ Ε-

(1) Εἰμέθα πεφειμμένοι, λέγει ὁ Ἱεροκλῆς, ὡς ἐν μέσῳ πολλῶν